UOT: 338.1

Günay Cəmil qızı YAQUBOVA
magistr, Bakı Dövlət Universiteti
yagubovagunay@gmail.com;

Leyla Qabil qızı XASİYEVA
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Bakı Dövlət Universiteti
e-mail:khasiyeva@rambler.ru
10.30546/1.72.2024.11

MAKROİQTİSADİ SABİTLİYİN GÜCLƏNDİRİLMƏSİ YOLLARI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – makroiqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi yollarının tədqiqidir.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqat işində təhlil, sintez, tarixi və müqayisəli üsullardan istifadə olunmuşdur. İşin elmi nəticələrinə nail olmaq üçün sistemli, proses, resurs və effektiv yanaşmalardan istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – məqalə mühüm əhəmiyyət kəsb edir, çünki o, siyasətçilərə iqtisadi dayanıqlığın gücləndirilməsi, risklərin azaldılması və bir millətin ümumi rifahı üçün davamlı inkişafın təşviq edilməsində istiqamət verə biləcək dəyərli fikirlər və hərəkətə keçə bilən strategiyalar təqdim edir.

Tədqiqatın nəticəsi – nəticə olaraq, makroiqtisadi sabitliyə nail olmaq üçün fiskal, monetar və struktur tədbirləri əhatə edən vahid və sinerji yanaşma tələb olunur. Vergitutma və dövlət xərcləri arasında əsaslı tarazlığı qorumaqla fiskal siyasətin gücləndirilməsi hökumətlərə iqtisadi dalğalanmaları idarə etməyə imkan verir, zamanla sabitliyi gücləndirir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – makroiqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi yollarına dair məqalə iqtisadi nəzəriyyənin və siyasətin formalaşdırılmasının inkişafına əhəmiyyətli töhfə verən yeni və sübuta əsaslanan yanaşmalar təklif edərək, orijinallığı və elmi yeniliyi ilə seçilir.

Açar sözlər: iqtisadiyyat, makroiqtisadi sabitlik, sabitliyin gücləndirilməsi, iqtisadi dayanıqlılıq.

Giriş

Makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi, ümumi iqtisadi sağlamlıq və ölkə vətəndaşlarının rifahı üçün dərin təsirləri nəzərə alaraq, bütün dünyada hökumətlər və siyasətçilər üçün əsas məqsəddir. Bu axtarışda davamlı və balanslaşdırılmış sistemi təmin etmək üçün müxtəlif iqtisadi ölçülərə müraciət edən çoxşaxəli yanaşma vacibdir. Makroiqtisadi sabitliyi gücləndirmək üçün əsas yollardan biri ehtiyatlı maliyyə siyasətidir. Hökumətlər sabit iqtisadi mühiti saxlamaq üçün vergi və dövlət xərcləri kimi fiskal alətlərdən istifadə edə bilərlər. Əks-tsiklik fiskal tədbirləri qəbul etməklə səlahiyyətli orqanlar iqtisadi tərəddüdlərin təsirini azalda, biznes dövrü ərzində sabitliyi gücləndirə bilər. Bundan əlavə, sabitliyə xələl gətirə biləcək qeyri-davamlı borc səviyyələrinin yığılmasının qarşısını almaq üçün fiskal intizam və sağlam dövlət maliyyə idarəçiliyinə sadiqlik çox vacibdir. Pul siyasəti də makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır. Mərkəzi banklar inflyasiyanı tənzimləmək üçün faiz dərəcələrinin tənzimlənməsi və digər pul alətlərindən istifadə edir və bununla da qiymət sabitliyinə töhfə verirlər. Gələcəyə hesablanmış və şəffaf pul siyasəti çərçivəsi sabit iqtisadi mühiti dəstəkləyərək bizneslər, investorlar və istehlakçılar arasında inam yarada bilər. Bundan əlavə, struktur islahatları uzunmüddətli sabitliyin təmin edilməsi üçün zəruridir. Əmək bazarlarının səmərəliliyinin və çevikliyinin artırılmasına, tənzimləyici bazaların təkmilləşdirilməsinə, təhsilə və infrastruktura sərmayə qoyulmasına yönəlmiş siyasətlər daha möhkəm və uyğunlaşan iqtisadiyyata töhfə verir. Bu islahatlar təkcə iqtisadi artıma kömək etmir, həm də xarici şokların qarşısını almaq üçün möhkəm zəmin yaradır.

Makroiqtisadi sabitlik

Makroiqtisadi sabitlik inflyasiya, işsizlik və iqtisadi artım kimi əsas göstəriciləri əhatə edən iqtisadiyyatın ümumi sağlamlığına və tarazlığına aiddir. Makroiqtisadi sabitliyə nail olmaq və saxlamaq siyasətçilər üçün mühüm məqsəddir, çünki o, davamlı inkişafa töhfə verir və ölkə vətəndaşlarının rifahını artırır. Makroiqtisadi sabitliyin əsas sütunlarından biri adətən inflyasiya dərəcəsi ilə ölçülən qiymət sabitliyidir. Mərkəzi banklar faiz dərəcələri kimi pul siyasəti alətləri vasitəsilə inflyasiyaya nəzarətdə mühüm rol oynayır. Orta və sabit inflyasiya dərəcəsi valyutanın alıcılıq qabiliyyətinin nisbətən sabit qalmasını təmin edir, istehlakçılar və investorlar arasında inamı artırır. Bu da öz növbəsində iqtisadi fəaliyyətlər və uzunmüddətli planlaşdırma üçün əlverişli mühit yaradır. İşsizlik makroiqtisadi sabitliyin digər mühüm aspektidir. İşsizliyin aşağı və sabit səviyyəsi resursların səmərəli bölüşdürülməsini əks etdirən sağlam əmək bazarından xəbər verir. Hökumətlər və siyasətçilər işsizlik problemlərini həll etmək və inklüziv iqtisadi artımı təşviq etmək üçün əmək bazarı islahatları və təlim proqramları kimi müxtəlif tədbirlər həyata keçirirlər [4, s.88]. İqtisadi artım ölkənin rifahının əsas göstəricisidir və makroiqtisadi sabitliklə sıx bağlıdır. Davamlı və möhkəm iqtisadi artıma ehtiyatlı fiskal siyasət, infrastrukturun inkişafı və əlverişli biznes mühiti vasitəsilə nail olunur. Hökumətlər tez-tez mövcud şərtlərə əsaslanaraq iqtisadi fəaliyyəti stimullaşdırmaq və ya soyutmaq üçün vergitutma və dövlət xərclərini əhatə edən fiskal siyasətdən istifadə edirlər. Sabit valyuta məzənnəsi, xüsusən də beynəlxalq ticarətlə məşğul olan ölkələrdə makroiqtisadi sabitlik üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Dəyişən və ya dəyişkən valyuta məzənnəsi müəssisələr üçün qeyri-müəyyənliyə səbəb ola bilər və uzunmüddətli planlaşdırmaya mane ola bilər. Mərkəzi banklar sabit məzənnəni saxlamaq və beynəlxalq ticarəti dəstəkləmək üçün tez-tez valyuta bazarlarına müdaxilə edirlər. Makroiqtisadi sabitlik müxtəlif iqtisadi göstəricilərin diqqətlə idarə olunmasını tələb edən çoxşaxəli anlayışdır. Hökumətlər və mərkəzi banklar sabitliyə nail olmaq və saxlamaq üçün monetar və fiskal siyasətlərin birləşməsindən istifadə edirlər. İnflyasiya, işsizlik, iqtisadi artım və valyuta məzənnələrinə balanslaşdırılmış yanaşma dayanıqlı inkişaf və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün əlverişli mühitin yaradılması üçün vacibdir.

Makroiqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi üçün fiskal siyasət yolları

Fiskal siyasət iqtisadi mənzərənin formalaşmasında və makroiqtisadi sabitliyin qorunmasında həlledici rol oynayır. Fiskal siyasət yolu dövlət xərclərinin, vergilərin və dövlət borcunun idarə edilməsinin dinamik qarşılıqlı təsirini nəzərdə tutur. Düzgün tərtib edilmiş fiskal siyasət iqtisadiyyatı sabitləşdirməyə, davamlı artımı təşviq etməyə və dövri dalğalanmaları aradan qaldırmağa kömək edə bilər. Fiskal siyasət alətləri dəstində əsas vasitələrdən biri dövlət xərcləridir. İqtisadi tənəzzül dövrlərində, özəl sektorun fəaliyyəti zəiflədikdə, dövlət xərclərinin artması tələbi stimullaşdıra və iqtisadi fəallığı artıra bilər. Bu əks-tsiklik yanaşma tənəzzüllərin qarşısını almağa və ya azaltmağa kömək edir. Hökumətlər iş yerləri yaratmaq və istehlakı stimullaşdırmaq üçün infrastruktur layihələrinə, təhsilə, səhiyyəyə və digər sektorlara sərmayə qoya bilər. Əksinə, iqtisadi genişlənmə və həddən artıq istiləşmə dövrlərində fiskal siyasət dövlət xərclərini azaltmaqla daralma mövqeyi tuta bilər. Bu, iqtisadiyyatın həddindən artıq istiləşməsinin qarşısını almağa, inflyasiya təzyiqlərini cilovlamağa kömək edir. Makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi yolu hökumətin mövcud iqtisadi şəraitə cavab olaraq xərcləri dəqiq tənzimləmək qabiliyyətinə əsaslanır. Vergilər fiskal siyasətin digər mühüm aspektidir. İqtisadi rifah dövründə hökumətlər həddindən artıq qızmış iqtisadiyyatı sərinlətmək üçün vergiləri artıra bilər. Daha yüksək vergilər birdəfəlik gəliri azaldır, istehlak xərclərinin azalmasına və inflyasiya təzyiqlərinin qarşısını alır. Digər tərəfdən, iqtisadi tənəzzüllər zamanı hökumətlər birdəfəlik gəlirləri artırmaq, xərcləri stimullaşdırmaq və iqtisadi fəallığı stimullaşdırmaq üçün vergi endirimlərini seçə bilərlər. Lakin fiskal siyasətin effektivliyi bu tədbirlərin dizaynından və vaxtından asılıdır [1, s. 67]. Əks-tsiklik fiskal siyasətin həyata keçirilməsi iqtisadi mühitin hərtərəfli başa düşülməsini tələb edir. Praktikada düzgün balansa nail olmaq çətindir, çünki fiskal tədbirlərin təsirində gecikmələr ola bilər və siyasi qərarlar icra sürəti və iqtisadi şokun miqyası kimi müxtəlif amilləri nəzərə almalıdır. Dövlət borcunun idarə edilməsi fiskal siyasət yolunun ayrılmaz hissəsidir. Hökumətlər tez-tez iqtisadi tənəzzüllər zamanı

kəsir xərcləri ilə məşğul olurlar və bu, dövlət borcunun artmasına səbəb olur. Kəsir xərcləri çətin dövrlərdə iqtisadiyyatı dəstəkləmək üçün etibarlı strategiya olsa da, borcun uzunmüddətli perspektivdə davamlı qalmasını təmin etmək çox vacibdir. Ehtiyatlı fiskal siyasət iqtisadi stimul üçün borcdan istifadə etmək və idarə olunan borcun ÜDM-ə nisbətini qorumaq arasında diqqətli bir tarazlığı ehtiva edir. Hökumətlər yığılmış borcları azaltmaq üçün iqtisadi artım dövrlərində fiskal konsolidasiyaya davam etməyi seçə bilərlər. Bu, maliyyə evini qaydaya salmaq üçün xərclərin azaldılması və gəlirin artırılması tədbirlərinin birləşməsini əhatə edir. Dövlət maliyyəsinin struktur aspektlərini həll etməklə hökumətlər makroiqtisadi sabitliyi gücləndirə və gələcək iqtisadi problemlər üçün fiskal məkan yarada bilərlər. Maliyyə siyasətinin yolu problemsiz deyil. Siyasi mülahizələr, bürokratik səmərəsizliklər və qloballaşan iqtisadiyyatın mürəkkəbliyi effektiv fiskal tədbirlərin həyata keçirilməsini çətinləşdirə bilər. Bundan əlavə, müxtəlif maraqların və ideologiyaların meydana çıxdığı demokratik yolla seçilmiş sistemlərdə fiskal siyasətlər üzrə konsensusa nail olmaq çətin ola bilər. Makroiqtisadi sabitliyi gücləndirmək üçün fiskal siyasət yolu incə balanslaşdırma aktını əhatə edir. Hökumətlər daim dəyişən iqtisadi mənzərəni idarə etməli, dövri dalğalanmaları aradan qaldırmaq üçün xərcləri və vergiləri tənzimləməlidir. İqtisadi şəraitin dərindən dərk edilməsinə əsaslanan ehtiyatlı fiskal siyasət davamlı iqtisadi artıma, iş yerlərinin yaradılmasına və ümumi makroiqtisadi sabitliyə töhfə verə bilər. Bununla belə, fiskal siyasətin uğuru onun uyğunlaşmasından, vaxtında olmasından və daha geniş iqtisadi məqsədlərə uyğunlaşdırılmasından asılıdır.

Mərkəzi banklar tərəfindən həyata keçirilən pul siyasəti makroiqtisadi sabitliyin qorunması üçün mühüm alətdir. Pul siyasətinin yolu sabit qiymətlər, tam məşğulluq və davamlı artım kimi iqtisadi məqsədlərə nail olmaq üçün faiz dərəcələrinin manipulyasiyasını, pul kütləsinin idarə edilməsini və maliyyə şərtlərinə təsir etməyi əhatə edir. Makroiqtisadi sabitliyi gücləndirmək üçün mərkəzi banklar ənənəvi və qeyri-ənənəvi tədbirlərdən istifadə edirlər. Pul siyasətinin arsenalında əsas vasitələrdən biri qısamüddətli faiz dərəcələrinə nəzarətdir. ABŞ-da federal fondların dərəcəsi kimi siyasət faiz dərəcəsini tənzimləməklə mərkəzi banklar bütün iqtisadiyyatda borclanma xərclərinə təsir göstərirlər [8, s.100]. İqtisadi tənəzzüllər zamanı mərkəzi banklar borclanma və xərcləri stimullaşdırmaq üçün faiz dərəcələrini aşağı sala bilər. Aşağı dərəcələr biznesləri investisiya qoymağa, istehlakçıları xərcləməyə təşviq edir və ümumi iqtisadi fəallığı dəstəkləyərək mənzil bazarını gücləndirə bilər. Əksinə, iqtisadiyyatın həddən artıq qızması və inflyasiya təzyiqləri artdıqda, mərkəzi banklar faiz dərəcələrini artıraraq daha sərt pul siyasətini seçə bilərlər. Daha yüksək dərəcələr borc almağı daha bahalı edir, həddindən artıq xərcləri və investisiyaları məhdudlaşdırır. Bu, iqtisadiyyatın soyumasına kömək edir və inflyasiyanın nəzarətdən çıxmasının qarşısını alır. Faiz dərəcələrinin tənzimlənməsi ilə yanaşı, mərkəzi banklar pul təklifinə təsir göstərmək üçün açıq bazar əməliyyatlarından da istifadə edirlər. Açıq bazarda dövlət qiymətli kağızlarının alınması və ya satılması mərkəzi banklara maliyyə sistemindən likvidlik yeritməyə və ya çıxarmağa imkan verir. Bu, qısamüddətli faiz dərəcələrinə təsir edə və ümumi iqtisadi fəaliyyətə təsir göstərə bilər. İqtisadi gərginlik dövrlərində mərkəzi banklar qeyri-ənənəvi pul siyasəti tədbirlərinə müraciət edə bilərlər. Kəmiyyət yumşalması (QE) belə vasitələrdən biridir, burada mərkəzi banklar uzunmüddətli faiz dərəcələrini aşağı salmaq və kreditləşməni və investisiyaları təşviq etmək üçün uzunmüddətli qiymətli kağızlar alırlar. Bu qeyri-ənənəvi yanaşma, ənənəvi faiz dərəcələrinin azaldılması artıq mümkün olmadıqda əlavə stimul təmin etmək məqsədi daşıyır. İrəli istiqamətləndirmə mərkəzi banklar tərəfindən istifadə edilən digər qeyri-ənənəvi alətdir. Gələcək pul siyasəti tədbirləri ilə bağlı niyyətlərini bildirməklə, mərkəzi banklar gözləntilərə təsir göstərməyə və bazar iştirakçılarını istiqamətləndirməyə çalışırlar [5, s.106]. Faiz dərəcələrinin yolu ilə bağlı aydınlıq uzunmüddətli borclanma xərclərinə təsir göstərə və iqtisadi davranışı formalaşdıra bilər. Makroiqtisadi sabitliyi gücləndirmək üçün mərkəzi banklar həmçinin qiymət sabitliyinin saxlanmasına diqqət yetirirlər. İnflyasiya hədəflənməsi mərkəzi bankların açıq inflyasiya hədəfi təyin etdiyi və bu hədəfə çatmaq və saxlamaq üçün pul siyasətini tənzimlədiyi ümumi çərçivədir. Mülayim və sabit inflyasiya səviyyəsi iqtisadi artım və sabitlik üçün əlverişli hesab edilir, çünki o, biznes və istehlak-

çılara planlaşdırma və qərar qəbul etmək üçün proqnozlaşdırıla bilən mühit təmin edir. Qlobal qarşılıqlı əlaqə pul siyasətinin yoluna mürəkkəblik əlavə edir. Mərkəzi banklar beynəlxalq iqtisadi inkişafları, məzənnə dinamikasını və digər iqtisadiyyatların yayılma təsirlərini nəzərə almalıdırlar. Xüsusilə qlobal iqtisadi çağırışların və ya maliyyə böhranlarının həllində mərkəzi banklar arasında koordinasiya vacib ola bilər. Effektivliyinə baxmayaraq, pul siyasətinin məhdudiyyətləri var. Faiz dərəcələri üzrə sıfır aşağı həddi və effektiv aşağı həddə çatma riski mərkəzi bankların ağır iqtisadi tənəzzüllər zamanı ənənəvi alətlərdən istifadə etmək imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu, balanslaşdırılmış siyasət çərçivəsinin saxlanmasının və zəruri hallarda qeyri-ənənəvi tədbirləri tətbiq etmək üçün çevikliyin olmasının vacibliyini vurğulayır. Makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi üçün pul siyasətinin yolu faiz dərəcələrinin, pul kütləsinin və qeyri-ənənəvi alətlərin diqqətlə kalibrlənməsini nəzərdə tutur. Mərkəzi banklar inflyasiya, məşğulluq və maliyyə sabitliyinə potensial təsirləri nəzərə alaraq iqtisadi şərtlərə cavab verərək daim dəyişən iqtisadi mənzərəni idarə etməlidirlər. Şəffaf ünsiyyət və uyğunlaşma monetar siyasətin uğurunun əsas elementləridir, onun makroiqtisadi sabitliyin təşviqi və davamlı iqtisadi artımın dəstəklənməsi üçün effektiv alət olaraq qalmasını təmin edir.

Struktur islahatları iqtisadiyyat daxilində əsas problemləri həll etməklə və uzunmüddətli artımı təşviq etməklə makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır. Struktur islahatları yolu iqtisadi institutların və sistemlərin səmərəliliyini, çevikliyini və dayanıqlığını artırmaq üçün dəyişikliklərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu islahatlar əmək bazarları, məhsul bazarları, vergi siyasəti, təhsil sistemləri və tənzimləyici çərçivələr də daxil olmaqla müxtəlif sahələri əhatə edə bilər. Struktur islahatlarının əsas istiqamətlərindən biri əmək bazarıdır. Əmək bazarının çevikliyinin artırılmasına yönəlmiş islahatlar dəyişən iqtisadi şəraitə düzəlişləri asanlaşdırmaqla makroiqtisadi sabitliyə töhfə verə bilər. İşə götürmə və işdən azad etmə qaydalarının yumşaldılması, əmək haqqının çevikliyinin təşviq edilməsi və aktiv əmək bazarı siyasətlərinə sərmayə qoyuluşu kimi tədbirlər əmək bazarının ümumi həssaslığını yaxşılaşdıra bilər. Bu çeviklik resursların daha səmərəli bölüşdürülməsinə imkan verir və iqtisadi tənəzzüllər zamanı işsizliyin azaldılmasına kömək edir. Məhsul bazarı islahatları makroiqtisadi sabitliyə aparan yolun digər mühüm komponentidir. Rəqabəti gücləndirməklə və giriş üçün maneələri aradan qaldıraraq, bu cür islahatlar innovasiyaları, səmərəliliyi və məhsuldarlığın artımını təşviq edir. Bazar rəqabətinin gücləndirilməsi tədbirləri ilə müşayiət olunan əsas sektorların tənzimlənməsi və liberallaşdırılması daha dinamik və dayanıqlı iqtisadiyyatlara gətirib çıxara bilər [7, s. 95]. Artan rəqabət çox vaxt mal və xidmətlərin qiymətlərinin aşağı düşməsinə, istehlakçılara fayda gətirməsinə və iqtisadi sabitliyin təşviqinə səbəb olur. Vergi siyasəti də struktur islahatlarında mühüm rol oynayır. Vergi sistemlərinin sadələşdirilməsi, vergi təhriflərinin azaldılması və vergi yığımının səmərəliliyinin artırılması daha sabit fiskal mühitə kömək edir. Vergi bazasını genişləndirən, boşluqları aradan qaldıran və neytral vergi strukturunu təşviq edən islahatlar gəlirlərin sabitliyini yaxşılaşdıra və vergi dərəcələrinin tez-tez dəyişdirilməsi ehtiyacını azalda bilər. Yaxşı tərtib edilmiş vergi sistemi fiskal dayanıqlığı təmin etməklə yanaşı, iqtisadi artımı dəstəkləyir. Təhsil islahatları insan kapitalının formalaşdırılması və innovasiyaların təşviqi üçün çox vacibdir. Bacarıqları və uyğunlaşma qabiliyyətini təkmilləşdirməyə yönəlmiş təhsilə qoyulan investisiyalar daha davamlı işçi qüvvəsinə kömək edir [2, s. 274]. Təhsil kurikulumlarının əmək bazarının ehtiyaclarına uyğunlaşdırılması və ömürboyu təhsilin təşviqi fərdlərin texnoloji irəliləyişlərin və iqtisadi mənzərədəki dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək imkanlarını artıra bilər. Bacarıqlı və uyğunlaşa bilən işçi qüvvəsi makroiqtisadi sabitliyin təşviqində əsas aktivdir. Tənzimləyici islahatlar əlverişli biznes mühitinin yaradılması üçün vacibdir. Bürokratik proseslərin sadələşdirilməsi, tənzimləyici yüklərin azaldılması və qanunvericilik bazasının səmərəliliyinin artırılması daha rəqabətli və biznes üçün əlverişli mühitin yaranmasına kömək edir. Şəffaf və proqnozlaşdırıla bilən tənzimləmə mühiti investisiya, sahibkarlıq və iqtisadi artımı təşviq edir. Düzgün hazırlanmış tənzimləmə islahatları bazarların ümumi səmərəliliyini və rəqabət qabiliyyətini artıra bilər. Maliyyə sektorunda islahatlar makroiqtisadi sabitliyin qorunması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bank sektorunun dayanıqlı-

ğının gücləndirilməsi, risklərin idarə edilməsi təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi və maliyyə nəzarətinin gücləndirilməsi maliyyə sisteminin daha sabit olmasına kömək edir. Maliyyə bazarlarında rəqabəti və innovasiyaları təşviq edən islahatlar kreditə çıxışı yaxşılaşdıra və investisiyaları təşviq edə bilər. Yaxşı işləyən maliyyə sektoru iqtisadi fəaliyyətin dəstəklənməsi və sistemli maliyyə böhranlarının qarşısının alınması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Struktur islahatlarının uğuru siyasətçilərin effektiv icrasından və davamlı öhdəliklərindən asılıdır. Bu, siyasi çağırışları idarə etməyi, şəxsi maraqları idarə etməyi və islahatların faydalarını ictimaiyyətə çatdırmağı tələb edir. Hər bir iqtisadiyyatın spesifik ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış mərhələli və kompleks yanaşma çox vaxt təcrid olunmuş və təsadüfi tədbirlərdən daha effektivdir. Struktur islahatları yolu makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsinin ayrılmaz hissəsidir. Struktur islahatları əmək bazarlarında, məhsul bazarlarında, vergi siyasətlərində, təhsil sistemlərində, tənzimləyici çərçivələrdə və maliyyə sektorlarında əsas zəifliklər aradan qaldırmaqla davamlılığın, səmərəliliyin və uzunmüddətli artımın artırılmasına töhfə verir. Siyasət qurucuları sabit və firavan iqtisadi mühitin təmin edilməsində oynadıqları rolu dərk edərək, həyata keçirmənin mürəkkəbliyi ilə üz-üzə gəlməli və islahatlara sadiqliklərini davam etdirməlidirlər.

Dövlət borcunun idarə edilməsi makroiqtisadi sabitliyin qorunmasının mühüm aspektidir. Dövlət borcunun ehtiyatlı və səmərəli idarə edilməsi hökumətlərin öz xərclərini maliyyələşdirməsini təmin edir, eyni zamanda fiskal böhranlar və iqtisadi qeyri-sabitlik risklərini minimuma endirir. Hökumətlər borcun ÜDM-ə nisbətinin ağlabatan hədlər daxilində qalmasını təmin edərək, dövlət borcunu davamlı səviyyələrdə saxlamağa çalışmalıdırlar. Yüksək və sürətlə artan borc yükü fiskal dayanıqlılıqla bağlı narahatlıqlara səbəb ola bilər, potensial olaraq daha yüksək faiz dərəcələrinə, investorların inamının azalmasına və iqtisadi qeyri-sabitliyə səbəb ola bilər. Aydın borc hədəflərinin müəyyən edilməsi və borc trayektoriyasının müntəzəm olaraq qiymətləndirilməsi fiskal siyasətin davamlılığa doğru istiqamətləndirilməsinə kömək edir. Büdcə siyasətində şəffaflıq və etibarlılıq dövlət borcunun effektiv idarə olunması üçün vacibdir. Gəlir və xərc siyasətləri də daxil olmaqla, maliyyə planlarının aydın şəkildə çatdırılması investorlar və ictimaiyyət arasında etimadın yaradılmasına kömək edir. Hökumətlər fiskal qaydalara riayət etməli və qeyri-müəyyənliyi minimuma endirərək və etibarlılığı artıraraq iqtisadi perspektivlərin real qiymətləndirilməsini təmin etməlidir. Dövlət borc alətlərinin tərkibinin şaxələndirilməsi riskləri idarə etməyə kömək edə bilər. Qısamüddətli və uzunmüddətli qiymətli kağızların qarışığını buraxmaqla hökumətlər yenidən maliyyələşdirmə risklərini minimuma endirmək məqsədi ilə çeviklik ehtiyacını balanslaşdıra bilərlər. Həm daxili, həm də xarici valyutada borc daxil olmaqla, yaxşı diversifikasiya olunmuş borc portfeli maliyyə şəraitində gözlənilməz dəyişikliklərə qarşı bufer təmin edir. Hökumətlər öz borc portfeli ilə bağlı faiz dərəcəsi risklərini aktiv şəkildə idarə etməlidirlər. Sabit faizli borcların buraxılması, faiz dərəcəsi svoplarına daxil olmaq və ya digər maliyyə törəmə alətlərindən istifadə kimi strategiyaların həyata keçirilməsi faiz dərəcələrinin dəyişməsinin təsirini azaltmağa kömək edə bilər. Faiz dərəcəsi riskinin effektiv idarə edilməsi borclara xidmət xərclərinin sabitliyinə kömək edir. İqtisadi tənəzzüllər zamanı kontrsiklik fiskal siyasətlərin qəbul edilməsi dövlət borcunun idarə olunmasına kömək edə bilər. Hökumət xərclərinin artırılması və ya vergilərin azaldılması kimi stimullaşdırıcı fiskal tədbirlər iqtisadiyyatın bərpasını dəstəkləyə və əlavə borclanma ehtiyacını azalda bilər. Əksinə, iqtisadi genişlənmə dövrlərində fiskal siyasətlər fiskal buferləri qurmaq və borc maliyyələşdirməsindən asılılığı azaltmaq üçün daha mühafizəkar olmalıdır. Müntəzəm olaraq borcun davamlılığı təhlillərinin aparılması hökumətin borc öhdəliklərini yerinə yetirmək qabiliyyətini qiymətləndirmək üçün çox vacibdir [6, s.188]. DSA-lar potensial zəiflikləri müəyyən etməyə kömək edir və uzunmüddətli fiskal davamlılığı təmin etmək üçün siyasətə düzəlişləri istiqamətləndirir. Bu təhlil borc dinamikası, fiskal siyasətlər və xarici zəifliklər kimi amilləri nəzərə alır. Borcların idarə edilməsi üçün institusional çərçivələrin gücləndirilməsi vacibdir. Buraya borcun idarə edilməsi üzrə müstəqil ofislərin yaradılması, borc hesabatlarının verilməsi və monitorinq mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və borcla bağlı qərarların ciddi təhlilə əsaslanmasının təmin edilməsi daxildir. Güclü institutlar borcun effektiv idarə edilməsinə və

ümumi maliyyə intizamına töhfə verir. Hökumətlər dövlət borcunun dinamikasına təsir edə biləcək gözlənilməz şokları aradan qaldırmaq üçün fövqəladə hallar planları hazırlamalıdırlar. İqtisadi və ya maliyyə fövqəladə hallarla mübarizə üçün dəqiq müəyyən edilmiş strategiyaya malik olmaq dövlət maliyyəsinin dayanıqlığını artırır və fiskal böhran riskini minimuma endirir. Makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi üçün dövlət borcunun idarə edilməsi hərtərəfli və strateji yanaşma tələb edir. Davamlı borc səviyyələrini izləməklə, şəffaf fiskal siyasətləri qəbul etməklə, borc alətlərini diversifikasiya etməklə, faiz dərəcəsi risklərini idarə etməklə və institutları gücləndirməklə hökumətlər fiskal çətinliklərin öhdəsindən səmərəli şəkildə gələ bilərlər. Borcun dayanıqlılığının müntəzəm qiymətləndirilməsi, kontrsiklik fiskal siyasətlər və monetar orqanlarla koordinasiya dövlət borcunun idarə edilməsi və makroiqtisadi sabitliyin təşviqi üçün möhkəm çərçivəyə kömək edir.

İnstitusional güclənmə effektiv siyasətin həyata keçirilməsi üçün möhkəm çərçivə təmin etməklə, şəffaflığı gücləndirməklə, investorların və ictimaiyyətin etimadını artırmaqla makroiqtisadi sabitliyin gücləndirilməsində mühüm rol oynayır. Güclü institutlar siyasətin etibarlılığını və ardıcıllığını təşviq edir. Pul, fiskal və tənzimləmə siyasətlərinə cavabdeh olan qurumlar yaxşı qurulmuş və etibarlı olduqda, siyasətçilər sağlam iqtisadi prinsiplərə daha çox riayət edirlər. Bu ardıcıllıq investorlar, bizneslər və ictimaiyyət arasında inam yaradır, qeyri-müəyyənliyi azaldır və makroiqtisadi sabitliyə töhfə verir. Şəffaf qərar qəbuletmə prosesləri makroiqtisadi sabitlik üçün çox vacibdir. Gücləndirilmiş institutlar siyasət qərarlarının aydın qaydalar və təlimatlar əsasında qəbul edilməsini və məlumatların açıq şəkildə yayılmasını təmin edir. Şəffaf idarəetmə təcrübələri bazarın pozulması və ya spekulyativ davranış riskini minimuma endirərək daha yaxşı məlumatlandırılmış iqtisadi agentlərə kömək edir. İslahatları səmərəli şəkildə tərtib etmək və həyata keçirmək qabiliyyətinə malik olan institutlar sabitliyin təşviqində mühüm rol oynayır. Yaxşı qurulmuş qurumlar islahatların effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin edərək, siyasi və bürokratik çağırışların öhdəsindən gələ bilirlər. Bu, əsas iqtisadi problemləri həll edən və uzunmüddətli sabitliyə töhfə verən struktur islahatları üçün xüsusilə vacibdir. Makroiqtisadi sabitlik üçün institusional güclənmənin təməl daşı mərkəzi bankların müstəqilliyidir. Müstəqil mərkəzi banklar qısamüddətli siyasi təzyiqlərə boyun əymədən qiymət sabitliyi və tam məşğulluq kimi uzunmüddətli iqtisadi məqsədlərə yönəlmiş pul siyasətini həyata keçirə bilər. Bu müstəqillik pul siyasətinin etibarlılığını artırır və sabit iqtisadi şəraitə kömək edir. Böhranların idarə edilməsi və həllində dəqiq müəyyən edilmiş rolları olan qurumlar sabitliyə töhfə verir. Güclü tənzimləyici çərçivələr, nəzarət orqanları və maliyyə sabitliyi komitələri maliyyə sistemindəki zəifliklərı müəyyən etməyə və aradan qaldırmağa, böhranların eskalasiyasının qarşısını almağa və problemlər yarandıqda çevik və effektiv cavab tədbirlərini təmin etməyə kömək edə bilər. Təşkilatların gücləndirilməsi əsas iqtisadi agentliklərdə potensialın artırılması və təcrübənin artırılmasını nəzərdə tutur. Yaxşı təlim keçmiş və bilikli kadrlar iqtisadi dinamikanı daha dərindən dərk edərək siyasətləri formalaşdıra və həyata keçirə bilərlər. Bu təcrübə gözlənilməz nəticələrin başvermə ehtimalını azaldaraq siyasət tədbirlərinin effektivliyinə töhfə verir [3, s.103]. İctimai hesabatlılığı təşviq edən institutlar siyasətçilərin ictimaiyyət qarşısında cavabdeh olmasını təmin etməklə makroiqtisadi sabitliyə töhfə verirlər. Müntəzəm hesabat və qiymətləndirmə kimi hesabatlılıq mexanizmləri əhalinin iqtisadi idarəetməyə inamını qorumağa kömək edir və iqtisadiyyatı sabitliyi poza biləcək siyasətin dəyişdirilməsi riskini azaldır. Nəticə etibarilə, institusional güclənmə makroiqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi üçün əsasdır. O, siyasətin formalaşdırılması və həyata keçirilməsində etibarlılığı, şəffaflığı və ardıcıllığı gücləndirir. Müstəqil mərkəzi banklar, effektiv böhran idarəçiliyi çərçivələri və ictimai hesabatlılığa diqqət kollektiv şəkildə davamlı iqtisadi mühitə töhfə verir, iqtisadi disbalansın ehtimalını azaldır və uzun müddət ərzində sabitliyi təşviq edir.

Nəticə

Nəticə olaraq, makroiqtisadi sabitliyə nail olmaq üçün fiskal, monetar və struktur tədbirləri əhatə edən vahid və sinerji yanaşma tələb olunur. Vergitutma və dövlət xərcləri arasında əsaslı

tarazlığı qorumaqla fiskal siyasətin gücləndirilməsi hökumətlərə iqtisadi dalğalanmaları idarə etməyə imkan verir, zamanla sabitliyi gücləndirir. Bundan əlavə, uzunmüddətli sabitliyə xələl gətirə biləcək həddindən artıq borc yığılmasının qarşısını almaq üçün maliyyə intizamına sadiqlik çox vacibdir. Mərkəzi banklar tərəfindən idarə olunan pul siyasəti makroiqtisadi sabitliyin əldə edilməsində həlledici alət olaraq qalır. Faiz dərəcələrinin tənzimlənməsi ilə dəstəklənən şəffaf və gələcəyə hesablanmış monetar çərçivələr inflyasiyanın idarə olunmasına və iqtisadi subyektlərdə etimadın aşılanmasına kömək edir. Fiskal və pul siyasətinin qarşılıqlı təsiri sabitlik üçün optimal nəticələrə nail olmaq üçün koordinasiyanın vacibliyini vurğulayır. Bundan əlavə, struktur islahatları iqtisadiyyatın əsaslarını möhkəmləndirmək üçün təməl daşı təşkil edir. Əmək bazarlarının çevikliyinin artırılmasına, tənzimləyici çərçivələrin sadələşdirilməsinə, təhsilə və infrastruktura sərmayə yatırmağa yönəlmiş siyasətlər davamlılıq və uyğunlaşma qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün zəruridir. Bu islahatlar təkcə davamlı iqtisadi artımı təşviq etmir, həm də ölkənin xarici şoklara tab gətirmək qabiliyyətini gücləndirir. Daim inkişaf edən qlobal mənzərədə bu strategiyalar arasında sinerji getdikcə daha aydın görünür. Dayanıqlı və sabit makroiqtisadi mühit təkcə iqtisadi rifahın xəbərçisi deyil, həm də dinamik və bir-biri ilə əlaqəli dünyanın yaratdığı problemlərin həlli üçün ilkin şərtdir. Dövlətlər iqtisadi idarəçiliyin mürəkkəblikləri ilə üz-üzə gəldikdə, fiskal ehtiyatlılığı, effektiv pul siyasətini və perspektivli struktur islahatlarını birləşdirən hərtərəfli strategiyanı mənimsəmək, davamlı makroiqtisadi sabitliyə nail olmaq üçün dayaq nöqtəsi kimi ortaya çıxır.

ƏDƏBİYYAT

1. Adriana E.A. "State budget policy", Rio de Janeiro, "Scholastic Corporation", 2017, 443 p.
2. Alberto G. "Macroeconomic stability", Santiago, "Education", 2014, 441 p.
3. Alexander L. "The Political Economy", Heidelberg, "Luna", 2019, 539 p.
4. Alexey P. "State budget policy", London, "Cambridge University Press", 2017, 455 p.
5. Catherine O. "Macroeconomic stability", London, "Penguin Random House", 2019, 567 p.
6. Chang X. "The Political Economy", "Tianjin, "People's Publishing House", 2016, 235 p.
7. Connolly R. "The Political Economy", Abingdon, "Thebook", 2015, 432 p.
8. Dmitry S. "State budget policy", Berlin, "Macmillan Publishers", 2019, 566 p.

Гюнай Джамиль кызы Якубова
магистр, Бакинский Государственный Университет
yagubovagunay@gmail.com

Лейла Габиль кызы Хасиева
Научный руководитель, доктор экономических наук,
доцент, khasiyeva@rambler.ru

Макроэкономической стабильности

Резюме

Цель исследования - изучить пути укрепления макроэкономической стабильности.

Методология исследования – в исследовательской работе использовались анализ, синтез, исторический и сравнительный методы. Для достижения научных результатов работы использовались системный, процессный, ресурсный и эффективный подходы.

Практическая значимость исследования – этот документ важен, поскольку он предоставляет ценную информацию и практические стратегии, которые могут помочь политикам в повышении экономической устойчивости, снижении рисков и содействии устойчивому развитию для общего благосостояния нации.

Результатом исследования – следовательно, для достижения макроэкономической стабильности необходим целостный и синергетический подход, включающий фискальные,

монетарные и структурные меры. Укрепление налогово-бюджетной политики путем поддержания фундаментального баланса между налогообложением и государственными расходами позволяет правительствам управлять экономическими колебаниями, повышая стабильность с течением времени.

Оригинальность и научная новизна исследования - статья о путях укрепления макроэкономической стабильности выделяется своей оригинальностью и научным новаторством, предлагая новые и научно обоснованные подходы, которые вносят значительный вклад в развитие экономической теории и выработки политики..

Ключевые слова: экономика, макроэкономическая стабильность, укрепление стабильности, экономическая стабильность.

Gunay Jamil YAQUBOVA
master, Baku State University
yagubovagunay@gmail.com

Leyla Gabil KHASIYEVA
Scientific director, Doctor of Philosophy in Economics, Associate Professor,
khasiyeva@rambler.ru

The process of managing human capital in the enterprise

Summary

The purpose of the research – a study of ways to strengthen macroeconomic stability.

Methodology of the research – analysis, synthesis, historical and comparative methods were used in the research work. To achieve the scientific results of the work, systematic, process, resource and effective approaches were used.

The practical importance of the research – the paper is significant as it provides valuable insights and actionable strategies that can guide policy makers in enhancing economic resilience, mitigating risks and promoting sustainable development for the overall well-being of a nation.

The results of the research – consequently, a holistic and synergistic approach involving fiscal, monetary and structural measures is required to achieve macroeconomic stability. Strengthening fiscal policy by maintaining a fundamental balance between taxation and public spending allows governments to manage economic fluctuations, enhancing stability over time.

The originality and scientific novelty of the research – the article on ways to strengthen macroeconomic stability stands out for its originality and scientific innovation, offering new and evidence-based approaches that significantly contribute to the development of economic theory and policy-making.

Key words: economy, macroeconomic stability, stability strengthening, economic stability.